

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, заочного та дистанційного навчання

Кафедра практичної психології

**ПОКАЗНИКИ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ПРАКТИЧНОГО
ПСИХОЛОГА**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»

Богдани ПОЛЯК

4 курсу заочної форми навчання
спеціальність 053 «Психологія»
ОПП «Психологія»

Науковий керівник

кандидат психологічних наук

Наталія МАЙОРЧАК

Рецензент:

доктор педагогічних наук, доцент

Галина ЛЯЛЮК

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«10» квітня 2022 р., протокол № 10

Завідувач кафедри практичної психології

кандидат психологічних наук

_____ **Галина ОДИНЦОВА**

Львів

2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ФЕНОМЕНУ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ	6
1.1.Зміст поняття особистісної зрілості.....	6
1.2. Психологічні чинники впливу на формування особистісної зрілості особистості.....	8
1.3. Характеристика основних показників феномену особистісної зрілості.....	19
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ПРАКТИКУЮЧОГО ПСИХОЛОГА.....	23
2.1. Методологічна база дослідження.....	23
2.2. Якісний та кількісний аналіз отриманих результатів вивчення показників особистісної зрілості практикуючого психолога.....	25
2.3. Методологічні рекомендації щодо формування особистісної зрілості.....	34
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40
ДОДАТКИ.....	44

ВСТУП

Актуальність дослідження. Прагнення до особистісного розвитку та росту – це ті риси та поведінкові вияви, за допомогою яких можливо охарактеризувати зрілу особистість. Таке прагнення є близьким за своїм змістом до самореалізації особистості. Важливим є вивчення особливостей формування структурних компонентів зрілості особистості, а також тих чинників, котрі можуть детермінувати її формування. Психологічна зрілість – це такий стан особистості, котрий сприяє розвитку людини протягом всього життя, а також допомагає найбільш максимально розкрити всі здібності, сформувати вміння та навички. Особистості, котра володіє достатнім рівнем особистісної зрілості легше встановлювати контакти з іншими, конструктивно спілкуватись з оточуючими. Особистісна зрілість надає людині здатності підвищувати рівень власної стресостійкості та структурувати життя таким чином, щоб обирати траєкторію руху до повної самоактуалізації.

Вагомим є також те, що особистісна зрілість сприяє благополуччя в сім'ї, успішному професійному розвитку та кар'єрному росту. З позиції психоенергетики, зріла особистість таким способом визначає правильний розподіл всієї своєї енергії: психічної та фізіологічної. Відповідно ця вся енергія розходиться на досить конструктивні потреби, такі як: навчання, любов, креативність, творчість, допомога іншим, саморозвиток, покращення якості свого життя. Про те, наскільки особистість є зрілою можна ствержувати з позиції того, які поведінкові патерни у неї переважають: здатність якісно комунікувати з іншими, вміння йти на компроміс, здатність відділяти основне від другорядного, вияв високого рівня соціалізації, володіння прогностичними здібностями та можливість знайти в собі ресурси для відновлення.

Практикуючий психолог у своїй професійній діяльності досить часто зустрічається із проблемними запитами клієнтів та їх деструктивним впливом на власне емоційне здоров'я та психіку загалом. Важливою для психолога є наявність високих показників щодо особистісної зрілості з метою якісного

виконання професійних завдань, обов'язків та профілактики професійного вигорання.

Актуальність вивчення даної проблематики зумовила вибір нами курсового дослідження на тему «Показники особистісної зрілості практикуючого психолога».

Об'єкт дослідження: особистісна зрілість.

Предмет дослідження: показники особистісної зрілості практикуючого психолога.

Мета роботи полягає у вивченні показників особистісної зрілості практикуючого психолога.

Наша робота полягає у реалізації наступних **завдань:**

1. Розкрити зміст поняття особистісної зрілості.
2. Проаналізувати психологічні чинники впливу на формування особистісної зрілості особистості.
3. Охарактеризувати основні показники особистісної зрілості.
4. Емпірично вивчити показники особистісної зрілості практикуючого психолога.
5. Розробити методичні рекомендації щодо формування особистісної зрілості особистості.

Гіпотеза дослідження:

1. Психологічними чинниками формування показників особистісної зрілості практикуючого психолога виступають провідні цінності особистості.

Методологія: теоретичний аналіз наукових робіт, тестування, статистичні методи обробки даних; опитувальник визначення особистісної зрілості особистості (О. Штепа), методика «Експрес діагностика соціальних цінностей особистості», проєктивний тест «Незакінчені речення».

Наукова (теоретична) новизна дослідження полягає у вивченні феномену особистісної зрілості особистості та чинників впливу на її формування, а також поглибленні знань про психологічні чинники впливу на

формування особистісної зрілості особистості; у розширенні уявлень про показники особистісної зрілості практикуючого психолога; у розробці методичних рекомендації щодо формування особистісної зрілості особистості.

Практична значущість дослідження полягає у підготовці методичної бази для діагностики феномену особистісної зрілості особистості та у розробці методичних рекомендацій щодо формування особистісної зрілості.

Теоретичною основою роботи є положення відомих вчених в контексті розуміння особистісної зрілості та самовизначення (В.Ю. Кудрявцев, Т.В. Шегурова, О. Штепа), а також вивчення процесу смислоутворення та механізму саморозвитку й самореалізації особистості (А.К. Маркова, Н.С. Пряжніков, О.О. Деркач, О.В. Карпов, І.М. Семенов).

Надійність і вірогідність досліджень забезпечувались використанням методів, що відповідали меті, завданням, гіпотезі, кількісним, якісним та кореляційним аналізом отриманих даних.

Структура роботи: курсова робота складається із: вступу, двох основних розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ФЕНОМЕНУ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ

1.1. Зміст поняття особистісної зрілості

Г. Оллпорт є засновником диспозиційної терії особистості. Вчений вважав, що найголовнішим параметром даної системи є особистісна риса (диспозиція). Автор зазначив, що існує лише три основні види таких рис [6]:

1) кардинальні риси, котрі притаманні невеликій кількості осіб. Такі риси максимально вкорінюються в поведінкові вияви людей та стають її мотиваційною основою;

2) основні риси – це переважаючі поведінкові патерни. Саме вони є базисними компонентами індивідуальності людини і виявляються в поведінці поступово для розуміння та сприйняття іншими особами;

3) другорядні риси. Вони є менш стійкими та малопомітними і у своєму вияві мають мінливий характер прояву [13].

Відтак, саме основні риси утворюють, komponують та описують особистісну зрілість. Саме основні (центральні) особистісні риси є стержнем зрілої особистості [15, с.70-75].

Г. Оллпорт описує людину як таку, котра не є статичною, а проявляє динамічність в поведінці. Таким чином, ілюстрація інформації про неї як динамічної системи можлива лише за допомогою певних символів, котрі ділять процес на фази – індикатори. Ті риси, котрі є індикаторами зрілої особистості отримують назву пропріуму людини. Поняття «пропріум» (*proprium*, лат. – власний, своєрідний) почав першим застосовувати Г. Оллпорт. Даним поняттям можна описати ті сторони життєдіяльності людини, котрі роблять її унікальною та оригінальною. Також ці риси надають людині наступні характеристики: креативна, здатна до прояву творчості, нестандартна в своєму мисленні, своєрідна у поведінці. Пропріум включає в себе також такі риси характеру чи особливості поведінки, які людина сприймає як необхідні саме їй. Центральною основою всіх рис пропріуму є саме самоідентичність

особистості, досить високий рівень самоповаги та прагнення до самореалізації [20].

Отже, якості пропріуму є саме таким видом якостей особистості, які Г.Оллпорт виділив, як основні, такі якості підлаштовуються під емоції та почуття, котрі впливають на життєдіяльність особистості і описують поведінку як динамічну. Якщо взяти до уваги український переклад поняття «пропріум» - то отримуємо поняття «сумірні якості». М. Боришевським в 2002 році ввів у вжиток даний термін. Науковець описує, що поняття «сумірність» означає співвідношення всіх структурних систем особистості щодо рівня їх сформованості, рівня їх розвитку чи зрілості. Виходячи з цього, вчений мав на меті донести психологічній науці думку про те, що стійкі риси особистості часто слугують тригером для запуску інших, які описують її як зрілу, індивідуальну та своєрідну. Це наче базисні компоненти внутрішнього стержня особистості. Дані стійкі риси здатні взаємоактивізувати одна одну в процесі розвитку особистості [12, с. 116].

Д. Леонт'єв зазначає, що одним з різновидів прояву власного особистісного потенціалу людини є феномен самодетермінації особистості – Саморозвиток чи самодетермінація є характеристикою руху та динаміки, що входить в структуру особистості, але доцільно виділити і статичні якості. Згідно положень А. Асмолова, з мірою того наскільки людина дорослішає, тим частіше вона має справу з проблематикою вибору. А. Леонт'єв визначав, що з приходом зрілості людина суттєво здійснює зміни в механізмах формування власної особистості. Людина неначе здатна зробити паузу та перезапустити траєкторію свого саморозвитку в іншому напрямку. Науковець охарактеризував цей механізм як самодетермінацію – основний механізм становлення особистісної зрілості, її базисний ефект, що ілюструється в опануванні людиною компонентами власного світогляду, у запуску одночасно кількох потрібних моральних рис особистості. А. Анг'ял стверджував, що самодетермінація є протилежністю гомонії – самодетермінація проти відмови від себе. Самодетермінація запускає процес особистісної

трансформації, котрий, згідно В. Козлова, є однією з тенденцій розвитку особистості, беручи до уваги, наприклад, консервативність чи експансивність. Як результат видозміни чи трансформації, людина здобуває відчуття повної завершеності та структурної цілісності реалізації всієї своїх потенційних можливостей [8].

Підсумовуючи вищезазначене, доцільно зробити висновок про те, що особистісна зрілість здобуває статус особистісної структури, на котрій базується весь особистісний потенціал людини, особливо при появі критичних життєвих ситуаціях чи криз в розвитку. Психологічна зрілість - це такий стан особистості, котрий допомагає відчувати благополуччя у всіх його провах, сприяє повному розкриттю талантів людини, здібностей, формуванню вмінь та навичок. Особистісна зрілість детермінує гармонійне та ресурсне спілкування з іншими, а також сприяє формуванню конструктивного світоглядного базису, на основі якого можливе повноцінне задоволення потреб особистості.

1.2. Психологічні чинники впливу на формування особистісної зрілості особистості

Ціннісні орієнтації вважаються одним із основних механізмів та джерел на основі котрих відбувається формування особистісної зрілості. Ціннісні орієнтації є також одним із центральних мотиваторів поведінкових виявів людини і спричиняють набір її стійких якостей як особистості. Дані якості, зазвичай, зумовлюються тим, що являє собою система цінностей певної людини [7]. Також важливим є те, що формування системи цінностей зумовлюється низкою умов: соціальних, релігійних, політичних, гендерних, моральних, духовних, психологічних. В кожному соціумі є наявною своя система цінностей і відповідно це чинить вплив на формування системи цінностей кожного жителя цього соціуму зокрема. Всі ці аспекти важливі, коли потрібно здійснювати формування виховної системи щодо розвитку відповідної системи цінностей (потрібно врахувати вплив сім'ї, школи та соціуму на

людину). Ціннісні орієнтації, котрі є наявними в суспільстві зумовлюють формування певної моделі чи взірця майбутнього громадянина. Значущі для людини поняття в структурі особистості – це цінності та мотиви діяльності. Саме в цінностях, наявні всі змістовні компоненти, що створюють внутрішній світ людини, впливають на динаміку прояву емоцій та почуттів, формують світогляд та впливають на можливу видозміну цього світогляду [6].

Вивчення проблематики особистісної зрілості та ціннісних орієнтирів спричинено змінами в траєкторії розвитку соціуму, під час котрих зазнає змін також ціннісна система людини загалом. Хоча суспільство здійснює вплив на формування цінностей людини, самі ціннісні орієнтації залишаються явищем, притаманним лише людині на її індивідуальному рівні. Ціннісно-сміслові орієнтири особистості є фундаментом становлення особистісного «Я» і мають стосунок до: розвитку самосвідомості, визначення свого соціального статусу в суспільстві, мотиваційної структури особистості. За рівнем сформованості ціннісно-сміислової сфери в людин, можна стверджувати про рівень загального розвитку особистості.

Вченими, котрі були одними з першопочатківців у просторі вивчення проблематики процесу формування ціннісних орієнтацій, а саме: В.Б. Ольшанській, А.Г. Здравомислов, В.А. Ядов, Є.Б. Фаталова були визначені тези про те, що саме цінності є базисом формування зрілості в людини в подальшому [18]. Ольшанській визначав ціннісні орієнтири як бажання людини або групи людей до вияву різноманітних аспектів соціальної значимості. А.Г. Здравомислов і В.А. Ядов співставляли термін «ціннісні орієнтації» з психологічним поняттям установки людини, тому що термін «цінність» мало на меті демонстрацію лише чогось соціального. Виходячи з цього, феномен формування ціннісно-сміслових орієнтацій почав розглядатись к суспільне явище. Слідуючи баченням вищезгаданих вчених, ціннісні орієнтири виступають як установка особистості на певні вагомні речі в життєдіяльності, а саме матеріальної і духовної культури соціуму [24, с. 54]. Розуміння людиною своїх власних ресурсних можливостей, перспектив та потенційних досягнень

мотивує її до безперервного розвитку та вдосконалення власного особистісного базису. Як результат цього, людина може досить тривалий період часу перебувати в пошуку власного «Я». Проте, настає момент, коли особистість розуміє потребу у виборі одного вектору руху та однієї лише лінії поведінки. Для цього завдання людина має сформувати в себе певні стратегії мислення за необхідності постійно аналізувати отриману інформацію. Вагомими є ті стратегії та прийоми мислення, котрі дозволяють пошук творчих шляхів розв'язання типових завдань.

Розглянемо базові властивості цінностей. Їх доцільно рангувати на три типи [11, 32]:

1) такі ціннісні орієнтації, котрі для одного є важливими, а інша людина може не зважати на них зовсім. Виходячи з цього, однією з властивостей цінностей є саме їх суб'єктивний характер.

2) пріоритетніша місце займають ті ціннісні установки, котрі в особистості сформовані на індивідуальному рівні, попри наявність і соціально значимих. Індивідуальні цінності можуть слугувати базисом для формування соціально важливих цінностей надалі. Таким чином, індивідуальні цінності людини та суспільно важливі мають досить тісний взаємозв'язок між собою та можуть впливати на формування одне одного.

3) ціннісні орієнтири особистості не можуть бути зумовлені у своєму формуванні лише зовнішніми впливами. Швидше, цінності є результатом внутрішнього розвитку людини. Ціннісні орієнтації - це структура ієрархічно зв'язаних між собою цінностей, котрі визначають вектор руху особистості в процесі всього життя. Часто цінності формуються на основі аперцепції, досвіду, знань людини та емоційних ставлень до певних явищ [5].

Ціннісно-сміслова сфера являє собою складну систему в особистісній структурі. Із всіх наборів цінностей доцільно виділити кілька основних категорій: цінності загальнолюдського призначення, цінності глобального призначення (свобода вибору, креативність, альтруїзм, чесність, порядність, вихованість, творчий потенціал та інші). Якщо ж загальнолюдські цінності в

певної категорії осіб знижуються – то даний аспект є деструктивним для розвитку цінностей всього суспільства загалом [10, с.34-39].

Ціннісні орієнтири впливають на вибір людиною певних поведінкових патернів та на вибір певних світогляних переконань і установок. Ціннісно-сміслова сфера зазнає свого формування та розвитку в навчально-виховному процесі. Наприклад, через процес виховання можна передавати глобальні цінності всього народу від нащадків до нащадків. Така передача може відбуватись на двох рівнях: вербальний (мовлення) та невербальний (міміка, жести, поведінкові вияви) [1, 30].

Особистісна зрілість – складний феномен, котрий включає в себе особистісні прояви в різних аспектах діяльності: незалежність, автономність, емоційний інтелект, здатність до саморозвитку та самодетермінації, вміння до володіння своїми емоціями. Формування особистісної зрілості як індивідуально-психологічної характеристики людини також проходить всі процеси розвитку особистості загалом: кризи вікові та професійні, сенсеивні періоди розвитку. Загалом також період становлення особистісної зрілості включений у процес онтогенетичного розвитку людиною. Зрілість людини – це складний феномен, в котрому знаходять своє поєднання механізми соціалізації та самореалізації особистості. [14]. Практичним виявом процесу становлення особистісної зрілості в юнацькому віці є процес пошуку себе в різноманітних сферах діяльності, соціальних сферах, пошук наукових інтересів та вподобань. Все це формує неповторну індивідуальність людини. Коли індивід планомірно рухається в напрямку свого саморозвитку, включаються в дію всі структурні компоненти особистісної зрілості (емоційна, соціальна, моральна та інтелектуальної). [27, с. 88].

Деякі дослідники, а саме Л.І. Божович, Л.С. Вигоцький, Г.С. Костюк в своїх працях відзначали, що саме юнацький вік є ресурсним для побудови базису щодо прагнення майбутнього саморозвитку та формування зрілості [14]. В даному аспекті на цьому етапі виражається ступінь співвідношення ідентифікації - уособлення до базисного механізму особистісного

саморозвитку. На цьому етапі також відбувається активізація всіх пізнавально-психічних процесів в людини. У віці юнацтва детермінується пошук та становлення власного «Я». Також зазнає свого формування мотиваційна сфера. Наприкінці юнацького віку вже більш вираженою стає мотивація до досягнення успіху або ж мотивація до уникнення невдач. В майбутньому ці всі базисні компонентами стають підґрунтям формування особистісної зрілості, як зазначає вчений та дослідник С.Л. Рубінштейн [9].

Активізація прагнення до формування особистісної зрілості у віці юнацтва є пов'язаною з тим, що людина в контексті даного вікового етапу, переходить на зовсім новий для неї період розвитку. В даному віці підвищується мотивація до самовизначення та формується прагнення юнака до дослідження свого внутрішнього світу. Формування зрілості особистості стає основною умовою саморозвитку та формування внутрішнього основи поведінки в юнаків [3]. Отримані результати успішного самовизначення мотивують людину до самопізнання, усвідомлення придушених раніше бажань та мотивів. Самосвідомість відіграє дуже важливу роль в процесі того, як юнаки здійснюють усвідомлення та пошук власного «Я». Самосвідомість забезпечує адекватне сприйняття та розуміння власних цінностей, увлень про себе, про свої позитивні та негативні сторони, рівень домагань та рефлексії. Л.І. Божович зазначала, що основним аспектом руху та розвитку в періоді юнацтва є саме самосвідомість. Вона також наголошувала на тому, що важливим феноменом такого віку є формування професійного самовизначення. Якщо юнак якісно пройшов етап формування професійного самовизначення то можна вже говорити про те, що у нього сформувались певні зачатки особистісної зрілості. Тут автор має на увазі, що зрілість в юнацькому віці розуміється як тригер для подальшого росту та розвитку [17, с. 53].

В періоді юнацтва рівень сформованості особистісної зрілості є тим аспектом та стержнем на котрому потім будуватиметься все доросле життя в подальшому. Л.В.Потапчук вказує, що формування особистісної зрілості в юнацькому віці здійснюється в поєднанні з такими напрямками, як: загальна

інтернальність, інтернальність в сфері вмінь, в сфері міжособистісних стосунків, сімейних та виробничих стосунків, здоров'я, емоційної зрілості, самоконтролю поведінки. Рівень зрілості в юнацькому віці є показником реалізованості подій життя, конструктивності процесу саморозвитку [3]. Г.А. Дьоміна зазначає те, що формування особистісної зрілості в юнацькому віці має в подальшому вирішальне значення щодо якості побудови подружнього та сімейного життя. Згідно тверджень О.С. Штепа, особистісна зрілість в юнаків знаходить свій прояв в почутті дорослості, здатності до самостійного життя, здатності до аналізу своїх переваг та недоліків загалом. За рівнем усвідомленості життя та розумінням того, у якому векторі вибудовувати стосуки з іншими, можна визначати рівень зрілості юнаків [19, 31].

Деякі психологічні поняття, котрі пов'язують із поняттям особистісної зрілості, досліджували досить багато вчених. Вітак, проблематика формування мотивації досягнення в юнків була об'єктом теоретичних та емпіричних праць А.Д. Андрєвої, С.В. Воронової, Т.М. елінської, В.М. Тимошенко, В.І. Шкуркіна. Якщо ж говорити про формування базису для ціннісних орієнтацій в юнаків – то це питання було ілюстровано в працях Б.С. Круглова, В.В. Пічуріна, Н.П. Максимчук, Н.М. Козерацької, Н.Г. Іванцев [23, с. 77].

Створення умов психологічної зрілості є основною метою забезпечення психічного розвитку у молодого покоління. Забезпечення створення такого завдання дуже часто залежить не лише від обставин зовнішніх (соціуму, тих соціальних умов, де перебуває людина), але й від індивідуальної, внутрішньої ситуації розвитку самої особистості. Те, як людина уявляє для себе зрілість, та те, наскільки дана характеристика є їй потрібною, зумовлює правильну побудову базису її формування в майбутньому. Від цього залежить ефективність життєдіяльності людини, якість її комунікативних контактів та виконуваної нею роботи. Особистісна зрілість – це якісно новий та дещо вищий щабель розвитку людини. Наближення до усвідомлення нею своєї індивідуальності та неповторності.

Якщо ж говорити про зрілість особи – то зрозумілим є той факт, що зріла особа прагне до саморозвитку, але цікавим постає і питання про те, як виявляє себе незріла особистість. Кардинальною відмінністю вияву зрілості особою, у незрілої людини є інфантильність (дитячі міркування, погляди несформовані, нездатність брати на себе відповідальність за свої вчинки та за своє життя). На протиположні риси зрілої особистості можуть виявлятися інші: вузька спеціалізація, одноманітне сприйняття дійсності, звужений світглядний базис, неповнота мотиваційної сфери, рух лише в певному напрямку без можливості розвитку, дезорганізація діяльності, не здатність структурувати власну діяльність та досягати поставленої перед собою мети. Незріла людина досить часто бере на себе вплив інших осіб, залежить від думки інших, критику сприймає дуже гостро та завжди агресивно [25].

Розглянемо портрет незрілої особистості, така людина поводиться наступним чином.

- Чинить згідно міркувань інших, їх рекомендацій та побажань.
- Володіє низьким рівнем довіри до себе.
- Не дбає про своє фізіологічне, емоційне та психічне здоров'я.
- Думає лише про задоволення потреб інших.
- Не вважає потрібним застосовувати у своїй життєдіяльності творчість та креативність.
- Не вміє ставити перед собою цілі.
- Часто не доводить до кінця розпочату справу.
- Не цікавиться питаннями самореалізації.
- Часто проявляє надмірну сором'язливість.
- Фіксує увагу на негативних висловлювань щодо себе.
- Не вміє бути вдячною за здобутки.
- Володіє не достатнім рівнем фінансової незалежності.
- Не дозволяє собі мріяти.
- Схильна до самозаспокоєння та самонавіювання.

- Розділяє своє життя на три паралельні виміри, котрі є окремими: минуле, теперішнє та майбутнє.
- Має досить високий рівень тривожності. Тривожиться ще до виникнення певних труднощів.
- Не вміє виявляти повагу до індивідуальних проявів інших.

Даний список є досить коротким, проте відображає основні вектори поведінки саме незрілої особистості, котра не прагне до самоактуалізації.

Виділимо три базові життєві цілі зрілої людини – це кар'єра, сімейне життя та дружба. Ці аспекти важливо вміти раціонально поєднати в процесі життя. Існує, так званий, соціально-практичний тип людини, котрий є уособленням особистісної зрілості, це такий тип особистості, якому приписують наступні якості: амбіційність, активність, цілісність, бажання до самовдосконалення, творчість, альтруїзм. Зрілою є та особистість, котра має продуктивну лінію поведінки, бажає досягнути максималних результатів у певній сфері діяльності. При цьому показники психічного здоров'я у неї завжди в межах норми [21, 26].

Зріла людина - це унікальний в свої проявах індивід, котрий вміє побачити, проаналізувати та прийняти всі свої позитивні та негативні строни характеру та вияви поведінки. Сам процес того, як формується особистісна зрілість включає два основні етапи:

1. Перший етап формування особистісної зрілості, на якому людина оцінює свої зовнішні вияви: поведінка, якість спілкування з іншими.
2. Другий етап, на якому особистість страється якомога максимально проаналізувати та здійснити оцінку своїм внутрішнім виявам: почуттям, емоції, система іцінностей та світоглядних переконань [7,12].

Таким чином, самоаналіз та самооцінка в свідомості особистості проявляється і за допомогою таких категорій, як: обов'язок, відповідальність, честь, гордість, сором, гідність. Проте часто люди схильні до надмірної переоцінки своїх якостей, вмінь або ж навпаки - недооцінки певних виявів чи параметрів. Портрет зрілої людини описаний, як такої, котра є розумною,

мудрою, ерудованою, володіє емоційною компотентністю та достатнім рівнем загальних знань, має хороше адекватне почуття гумору, вміє себе презентувати та конструктивно вести діалог з іншими [2, 15].

Терміни «Особистісне зростання» та «Особистісний потенціал» не співставляють одне з одним як тотожні, проте, якщо в людини є ресурси, особистісний потенціал – то процес росту, саморозвитку та формування зрілості буде успішнішим. Особистість здійснює власний ріст та розвиток за допомогою тих потенційних можливостей та ресурсів, котрими володіє. Згідно Д. Леонт'єва, одним з образів вияву потенціалу особистості є саме феномен саморозвитку чи самодетермінації особистості. Саморозвиток – це динамічна характеристика людини. Основними складовими компонентнами внутрішнього потенціалу особистості є: обов'язок, сенс і віра. Якщо людина є зрілою – то її можна визначити, як ресурсну, як таку, котра знаходить в собі сили долати всі життєві перешкоди, вміє гармонійно пристосовуватись до змін навколишніх умов та середовища. Зрілою можна назвати ту людину, котра сама може віднайти сили та потенціал для подолання труднощів та переживання криз. Особа з такими характеристиками завжди сприймає життя як цілісну систему, а не окремо: минуле, теперішнє та майбутнє. Життя для неї є цілісним та змістовним. Плануючи певну діяльність, людина вміє робити висноки щодо попередніх своїх досягнень та формувати адекватні плани досягнення майбутніх цілей. Особа здатна бути відповідальною та здійснювати притаманні їй задачі чи виконувати свої обов'язки належним чином. Моральні обов'язки допомагають особистості в процесі проходження вікових, професійних чи екзистенційних криз. В цьому аспекті важливим компонентом життєдільності людини є поняття віри, котра сприймається як розуміння власної правоти та розуміння того, що в результаті кінцева мета має бути досягнутою. Сенсовність існування має виявлятися в теперішньому часі в процесі життя особистісно зрілої людини. Така людина здатна жити «тут і тепер», усвідомлювати та приймати власні емоції, при потребі трансформуючи їх в конструктивне русло. Базовий сенс – це сенс всього життя загалом, який через автобіографічну

пам'ять об'єднує дискретний ряд особистісних сенсів існування, що ілюструють ціннісно-сміслові орієнтації, внутрішні переживання, індивідуальний досвід людини у значущі періоди життя. Особистість, котра є зрілою, кожен момент життя відчуває даний сенс та прагне до нього [4, с.12].

Згідно Е. Еріксона, розивок ідентичності має вісім стадій в своєму розвитку, кожна з котрих базисно має можливості для формування дихотомії новоутворень. Конструктивне та гармонійне формування особистості визначається перенесенням цінностей з зовнішнього світу у внутрішній, таким чином відбувається особистісна інтеріоризація потрібних ціннісних установок для людини. У віковий діапазон від 12 до 20 років, за Е. Еріксоном, більш чітко формується его-ідентичність, відповідно знаходить свій розвиток, здатність до самоусвідомлення, визначення конкретних соціальних ролей. В широкому спектрі розуміння, его-ідентичність створюється на базисі співвіднесення соціальної ідентичності та особистісної ідентичності.

Соціальна ідентичність визначається як вміння ототожнити себе, своє «Я» із навколишнім світом, а саме у тому, що людина прагне мати стосунок до цього зовнішнього світу. Особистісна ідентичність як метод за допомогою котрого людина включається у світ загальнолюдських цінностей (К. Островка), виявляється через Я-концепцію. Особу, здатну пережити его-інтеграцію, Е. Еріксон охарактеризував як таку, котра має вміння піклуватись про інших, поважати те, що вони є індивідуальними. Психологи дійшли до думки про те, що саме під час проходження криз становлення, а саме криз его-ідентичності, людина отримує шанс до розуміння сенсу власного буття і розуміння того, що сенсом є вона сама. Деякі вчені стверджують, що даний період розуміння та усвідомлення власного сенсу буття припадає на підлітковий вік (формується розуміння себе, розвивається соціальна зрілість), інші ж вважають, що дана характеристика формується в юнацькому віці (людина проходить певні кризи свого становлення).[7].

Отже, категорія особистісної зрілості завершує формування базису его-ідентичності («особистісна зрілість – інфантильність»). Сформованість его-

ідентичності виявляється у здатності сприймати людиною існування онтологічного ядра особистості, котре не залежить від зовнішніх обставин. Особистість виробляє в себе здатність до самодетермінації, саморозвитку через співвіднесення себе з чимось: правилами чи норми поведінки в соціумі, а також вміє розуміти та усвідомлювати власне «Я». Отже, онтологічним ядром особистості або сформованою особистістю системою, що надає індивіду можливість прийняти власне життя, як таке, що наповнене сенсом існування є саме особистісна зрілість [1,13].

А. Асмолов, визначав, що по мірі того, як людина здобуває особистісну зрілість – вона все частіше знаходить перед вибором. При тому, для неї даний вибір не чинить негативного впливу, а навпаки спонукає до розвитку. А. Леонтьєв зазначав, що із появою зрілості в людини змінюється траєкторія її поведінки. Зазвичай такі трансформації відбуваються в період зрілості. Науковець визначив такий механізм, як самодетермінацію – базовий механізм становлення особистісної зрілості, котрий знаходить свій вияв у вмінні користуватись всіма своїми ресурсами для здобуття певних цілей та відчуття благополуччя в житті.

В структурі особистісної зрілості можна виокремити такі важливі її особливості [18]:

1) особистісна зрілість є показником творчого розвитку. Для осіб, котрі володіють високим рівнем розвитку особистісної зрілості, дуже важливо є саме прояв творчого потенціалу, креативності в діяльності. Такі люди завжди прагнуть діяти нестандартними способами та досягати своїх результатів. Таким чином можливо стає самоорганізація власного життя, власного добробуту та благополуччя;

2) особистісна зрілість є проявом внутрішнього ресурсу. Відповідно цьому стресостійкість особистості формується на основі високих показників щодо зрілості, як наслідок така особа стає резистентною до зовнішніх впливів;

3) самодетермінація є аспектом особистісної зрілості. Цей аспект описує людину як структурну основу, що здатна до самоорганізації і формування свого

світогляду. Людина, з огляду на трактування самодетермінації, здатна сама себе творити [4].

Відповідно до основних розглянутих джерел формування особистісної зрілості, доцільно надати найбільш обширне трактування особистісної зрілості: особистісна зрілість - це психологічне новоутворення, яке формується у зрілому періоді, котре являє собою певну онтологічну основу для становлення власного «Я». Особистісна зрілість виступає показником того, наскільки людині вдається реалізувати свій внутрішній особистісний потенціал в процесі праці та життєдіяльності. Особа, в якій достатній рівень особистісної зрілості здатна до саморозвитку, самодетермінації та самоактуалізації [26, с.112].

Отже, особистісна зрілість - це своєрідна здатність особистості, котра проявляється в різноманітних життєвих умовах; це здатність до об'єднання своєї індивідуальності з навколишніми умовами, та постійного саморозвитку. Кожній окремо взятій людині притаманний певний стиль поведінки та життєдіяльності. Формування такого стилю вимагає наявності чіткого особистісного базису. Котрим можуть слугувати ціннісні орієнтації. Надалі ціннісні орієнтації сприяють розвитку особистісної зрілості.

На становлення та розвиток особистісної зрілості можуть здійснювати вплив досить багато чинників від суспільно-етичних до внутрішньо-особистісних, попри те, вагомим фактором залишається вплив соціального середовища, в котрому постійно перебуває особистість.

1.3. Характеристика основних показників феномену особистісної зрілості

Можна виділити чотири показники та компоненти, які формують загальну особистісну зрілість особистості.

Інтелектуальна зрілість людини описується вмінням чітко структурувати та вибудовувати власну позицію, але при цьому виявляючи повагу до інших осіб. Це вміння ухвалити власні рішення з виявом певної уваги до порад чи

думок інших, але виявляючи категоричність у бажанні дотримуватись власних умовиводів та рішень. Людина, котра володіє достатнім рівнем інтелектуальної зрілості здатна до зміни власної думки щодо певного явища чи події та може відповідно о цього міняти траєкторію своєї поведінки. Зміни для такої людини є нормальним процесом динаміки та розвитку. [17]. Щодо риси відповідальності, то така риса в інтелектуально зрілої особи сформована досить значимо. За свої рішення та їх наслідки вона завжди несе відповідальність. Якщо стається так, що наслідки її діяльності мають неприємний характер, така людина не перекладає відповідальність на інших за свої ж дії. Особистість, котрі володіє достатнім рівнем інтелектуальної зрілості перш ніж розпочне будь-яку діяльність, здійснить повний аналіз отриманої інформації та окреслить для себе можливі варіанти розвитку подій. Відповідно до цього вона зможе спрогнозувати можливий кінцевий результат [13].

Емоційна зрілість описується як вміння контролювати власні емоції, володіння достатнім рівнем емоційного інтелекту, емпатійності по відношенню до інших. Важливим моментом є те, що емоційно зріла людина може чітко усвідомлювати власні емоції та довільно контролювати свою поведінку. Особистість емоційно зріла має здатність до адекватного вияву власних емоцій: при агресивному чи негативному ставленні до себе, вона зможе висловити, що їй така поведінка по відношенню до себе не подобається та є не припустимою. Критика для такої людини є адекватним та прийнятним явищем. Відповідно до суджень О.М. Мартіна щодо емоційної зрілості, показником емоційної незрілості є як крайня категоричність, так і крайній консерватизм. Тобто можуть бути прийнятними два вектори поведінки: бажання все робити по своєму та врахування думки інших. Дослідник зазначає, що підґрунття для формування таких двох векторів поведінки формуються ще в ранньому дитинстві. Радикал постійно шукає причини для бунтарства, а консерватор більш схильний до стандартних схем поведінки, як і у всіх. Консерватору важко прийняти для себе якісь нові патерни поведінки. [2]. Емоційно зріла особистість володіє високим рівнем сформованості емоційно-вольової сфери та довільності

поведінки. Емоційний інтелект допомагає їй бути ефективною у всіх починаннях та легко вибудовувати стосунки з іншими. При появі високого рівня тривожності така людина володіє низкою прийомів зниження тривожності та вміє опанувати свою поведінку відповідно до соціальної ситуації, куди вона потрапила.

Соціальна зрілість описується вмінням легко встановлювати контакт з іншими, адекватно та конструктивно взаємодіяти в процесі комунікації. Соціально зріла особистість вміє себе презентувати та визнавати цінність кожної людини. Соціально зрілі люди володіють стійкими та сформованими системами соціальних зв'язків з іншими та постійно підтримують контакт в процесі спілкування. Для них важливим є постійне перебування в соціумі [16].

Моральна зрілість описується слідуванням ідеалам щодо моралі, етики поведінки. Рівень сформованості моральної зрілості бере свої витoki ще з раннього дитинства, коли самі батьківські фігури впливаю на формування подальших моральних цінностей в дитини. Морально зріла особистість вміє гармонійно будувати стосунки з оточуючими людьми [25, с.41].

Отже, основними показниками та структурними компонентами особистісної зрілості є: інтелектуальна, емоційна, соціальна зрілість та моральна зрілість особистості.

Висновок до РОЗДІЛУ I.

Особистісна зрілість здобуває статус особистісної структури, на котрій базується весь особистісний потенціал людини, особливо при появі критичних життєвих ситуаціях чи криз в розвитку. Психологічна зрілість - це такий стан особистості, котрий допомагає відчувати благополуччя у всіх його провах, сприяє повному розкриттю талантів людини, здібностей, формуванню вмінь та навичок. Особистісна зрілість детермінує гармонійне та ресурсне спілкування з іншими, а також сприяє формуванню конструктивного світоглядного базису, на основі якого можливе повноцінне задоволення потреб особистості.

На становлення та розвиток особистісної зрілості можуть здійснювати вплив досить багато чинників від суспільно-етичних до внутрішньо-особистісних, попри те, вагомим фактором залишається вплив соціального середовища, в котрому постійно перебуває особистість.

Базисними показниками та структурними компонентами особистісної зрілості є: інтелектуальна (здатність до аналізу та саморозвитку), емоційна (емоційний інтелект, вміння усвідомлювати та контролювати власні емоції), соціальна зрілість (конструктивні комунікації з іншими, вміння легко вступати в контакт) та моральна зрілість (слідування морально-етичним нормам, котрі притаманні суспільству) особистості.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ПРАКТИКУЮЧОГО ПСИХОЛОГА

2.1. Методологічна база дослідження

Для послідовності у проведенні дослідження сформульовані наступні завдання:

- 1 Сформувати мету, вибірку та базу для проведення емпіричного дослідження.
- 2 Виокремити методики, котрі будуть застосовані у дослідженні та здійснити їх опис.
- 3 Здійснити опрацювання отриманих даних дослідження.
- 4 Провести якісний та кількісний аналіз отриманих результатів дослідження.

Мета проведеного емпіричного дослідження полягала у вивченні показників особистісної зрілості практикуючих психологів. Об'єкт дослідження: особистісна зрілість. Предмет дослідження: показники особистісної зрілості практикуючого психолога. Гіпотеза дослідження: психологічними чинниками формування показників особистісної зрілості практикуючого психолога виступають провідні цінності особистості.

Вибірка включала в себе 44 досліджуваних, із яких 29 жінок та 15 чоловіків. Всі досліджувані характеризуються різним віком. Віковий діапазон досліджуваних від 35 до 56 років. Згідно теми курсової роботи, досліджуваними були саме практикуючі психологи. Для проведення дослідження було встановлено співпрацю з НМЦО міста Львова та на одному із семінарів для психологів проведено тестування.

Для реалізації поставленої мети нами були використані такі психодіагностичні методики: опитувальник визначення особистісної зрілості особистості (О. Штепа), методика «Експрес діагностика соціальних цінностей особистості», проективний тест «Незакінчені речення».

Опитувальник визначення особистісної зрілості особистості (автор Штепа О. С.) спрямований на оцінку 10 рис, які є критеріями особистісного розвитку та зростання: відповідальність, децентрація, глибинність переживань, життєва філософія, толерантність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність, синергічність. Опитувальник містить 85 тверджень (див. дод. А), останнє 85 твердження має проєктивний характер. В даному дослідженні використано 84 стандартизованих тести для проведення емпіричного дослідження. На проведення тесту відводиться 25-30 хвилин. Після отримання результатів підраховуємо сирі бали за допомогою ключа методики, далі переводимо бали у стени та співвідносимо із наступною шкалою рівня розвитку особистісної зрілості. Визначається загальний рівень особистісної зрілості та по кожній із шкал зокрема щодо 3-х рівнів розвитку:

- Високий рівень: риси відповідальність, життєва філософія, креативність, автономність виражені на високому рівні (8-10 стенив), а решта рис на середньому рівні.

- Необхідний рівень: риси життєва філософія та автономність виражені на середньому рівні (4-7 стенив), решта рис – насередньому рівні, ймовірно є риси із низьким рівнем розвитку (1-3 стени).

- Критичний рівень: риси життєва філософія та автономність виражені на низькому рівні (1-3 стени), решта рис на середньому рівні, ймовірно є риси, що мають низький рівень розвитку (1-3 стени) [22].

Методика «Експрес діагностики соціальних цінностей особистості. Методика сприяє виявленню особистих, професійних та соціально психологічних орієнтацій та переваг, а також може бути корисною як при виборі характеру роботи, так і при оцінці робітника в процесі найму та атестації кадрів. В тесті запропоновано 16 тверджень. Оцінити необхідно значимість кожного із них у балах за схемою: 10 (не важливо), 20, 30, 40... 100 (дуже важливо).

Проєктивний тест «Незакінчені речення» складається із 10-ти відкритих запитань, котрі мають на меті визначити рівень особистісної зрілості

практикуючих психологів. Респондентам необхідно завершити запропоновані речення (див. додаток А).

Відтак, обрані методики відповідали основній меті та предмету дослідження.

2.2. Якісний та кількісний аналіз отриманих результатів вивчення феномену особистісної зрілості практикуючого психолога

Для того, щоб підтвердити чи спростувати гіпотезу дослідження (психологічними чинниками формування показників особистісної зрілості практикуючого психолога виступають провідні цінності особистості), за допомогою визначення середнього значення отримуємо загальні показники щодо рівня розвитку основних складових особистісної зрілості особистості практикуючого психолога. Важливо зазначити, що кожна із шкал даної методики є показником особистісної зрілості особистості. Доцільно проілюструвати результати отримані на основі опрацювання відповідей за методикою: Опитувальник визначення особистісної зрілості особистості (О. Штепа). Дані показники отримані на основі підрахунку сирих балів та визначення середнього значення по кожній із шкал опитувальника (див. табл. 2.2.1.).

Таблиця 2.2.1.

Показники середнього значення розвитку особистісної зрілості практикуючих психологів

Методика	Шкали	Середній бал
«Опитувальник визначення особистісної зрілості особистості» (О. Штепа)	Відповідальність	7
	Децентрація	6
	Глибинність переживань	6

	Життєва філософія	7
	Толерантність	6
	Автономність	4
	Контактність	6
	Самоприйняття	5
	Креативність	5
	Синергія	6

Важливо зазначити, що рівень розвитку особистісної зрілості досліджуваних практикуючих психологів є середнім, оскільки домінують середні показники щодо шкал опитувальника. Домінуючими рисами діагностовано: відповідальність та життєву філософію. Особистість із високим рівнем розвитку відповідальності схильна до концентрації на зусиллях задля досягнення успіху, високого рівня організованості та старанності. Життєва філософія надає стійкості основним цінностям особистості, сформованості та чіткості внутрішньому світові, емоціям та поведінковим виявам. Життєва філософія та відповідальність допомагають в життєвій орієнтації особистості, у виборі професії, адаптації до сімейного життя, а також у формуванні моральних принципів та переконань.

Розглянемо отримані середні показники за методикою «Опитувальник визначення особистісної зрілості особистості» (О. Штепа) у досліджуваних практикуючих психологів двох груп: чоловіки та жінки (див. рис. 2.2.1. та рис. 2.2.2.).

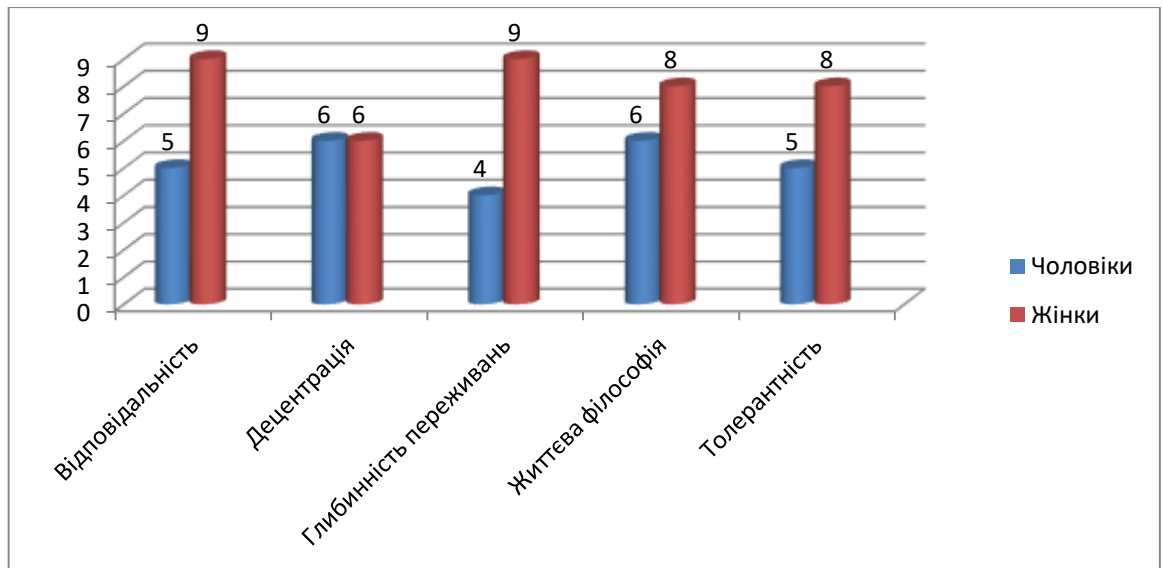

Рис. 2.2.1. Співвідношення рівня вияву показників особистісної зрілості у чоловіків та жінок (частина 1)

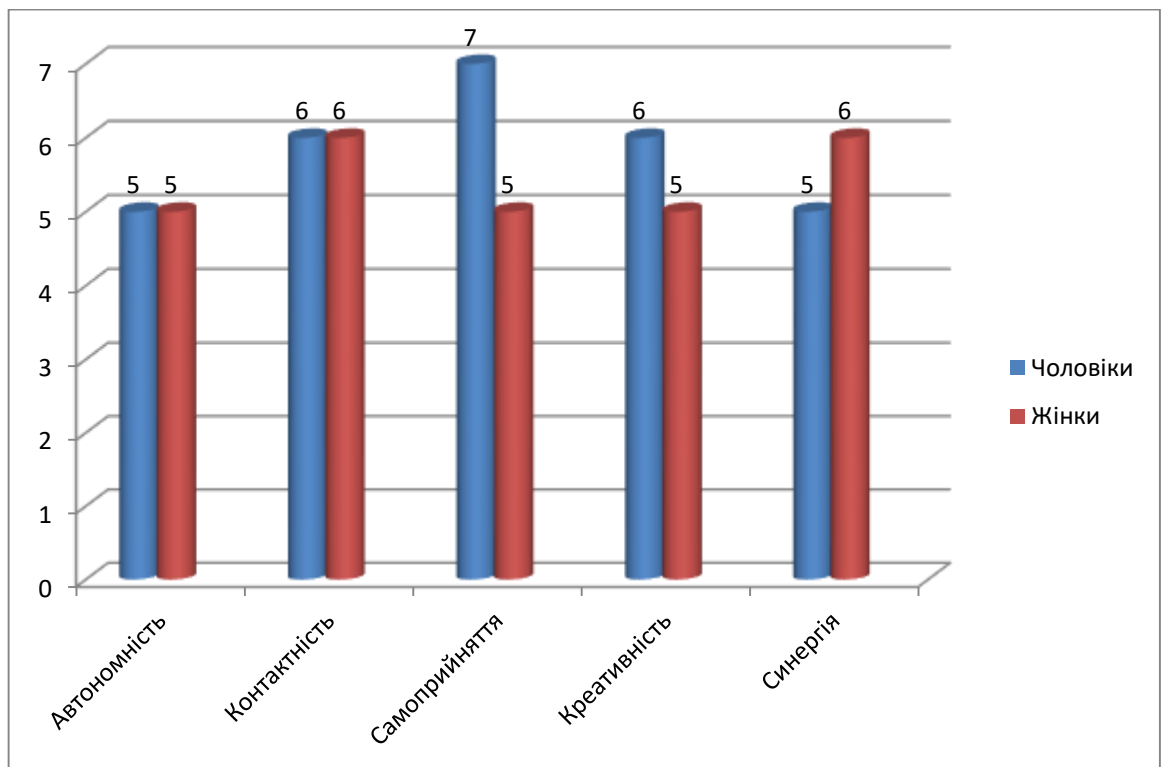

Рис. 2.2.2. Співвідношення рівня вияву показників особистісної зрілості у чоловіків та жінок (частина 2)

За даними діаграмами спостерігаються відмінності щодо рівня прояву рис особистісної зрілості між практикуючими психологами: чоловіками та жінками. У жінок вищий рівень розвитку відповідальності, глибинності переживань, життєвої філософії та толерантності. У чоловіків вищий рівень розвитку

самоприйняття та креативності. Дані результати свідчать про те, що жінки володіють вищими показниками щодо вияву особистісної спрямованості, оскільки життєва філософія, відповідальність та глибинність переживань формують базис орієнтації особистості в життєвому просторі. У чоловіків домінуючими рисами є самоприйняття та креативність. Самоприйняття свідчить про раціональну поведінку, схильність до оцінки власних слабких та сильних сторін, розуміння власних потреб та бажань. Креативність надає особистості поштовху до розвитку власної особистісної спрямованості, пошуку нових ідей розвитку та вдосконалення набутих вмінь та навичок.

За методикою «Експрес діагностика соціальних цінностей особистості» отримані наступні показники, на основі визначення середнього значення (див. табл. 2.2.2.).

Таблиця 2.2.2.

Показники середнього значення розвитку соціальних цінностей

Методика	Шкали	Бали
«Експрес діагностика соціальних цінностей особистості»	Фізіологічні цінності	28 балів
	Духовні цінності	37 балів

За даними показниками, домінуючим видом цінностей у досліджуваних практикуючих психологів виявлені духовні цінності. Духовні цінності, що виступають предметом споживання, у процесі задоволення духовних потреб не зникають, а збагачують духовний світ людини, стають її приналежністю. Така перша особливість духовного споживання. Духовна діяльність людей різноманітна, у кожного широкий вибір її форм і видів. Ціннісні орієнтації - це перш за все вибір чи відкидання певних життєвих сенсів, та готовність, чи неготовність вести себе у відповідності з ними. Вони задають загальну спрямованість інтересам та прагненням особистості, вибудовують ієрархію індивідуального вибору у будь-якій сфері, формують цільову й мотиваційну програму поведінки, визначають рівень домагань та міру рішучості для реалізації власного плану життя. Сукупність сталих ціннісних орієнтацій

утворює свого роду вісь свідомості, яка забезпечує стійкість особистості, спадкоємність певного типу поведінки і діяльності, виражену в спрямованості потреб й інтересів. Ціннісні орієнтації систематизують інтереси і потреби, визначаючи одні з них як більш значущі для індивіда, інші - як менш значимі.

Важливим є порівняння рівня розвитку цінностей у досліджуваних двох груп (див. рис. 2.2.3.).

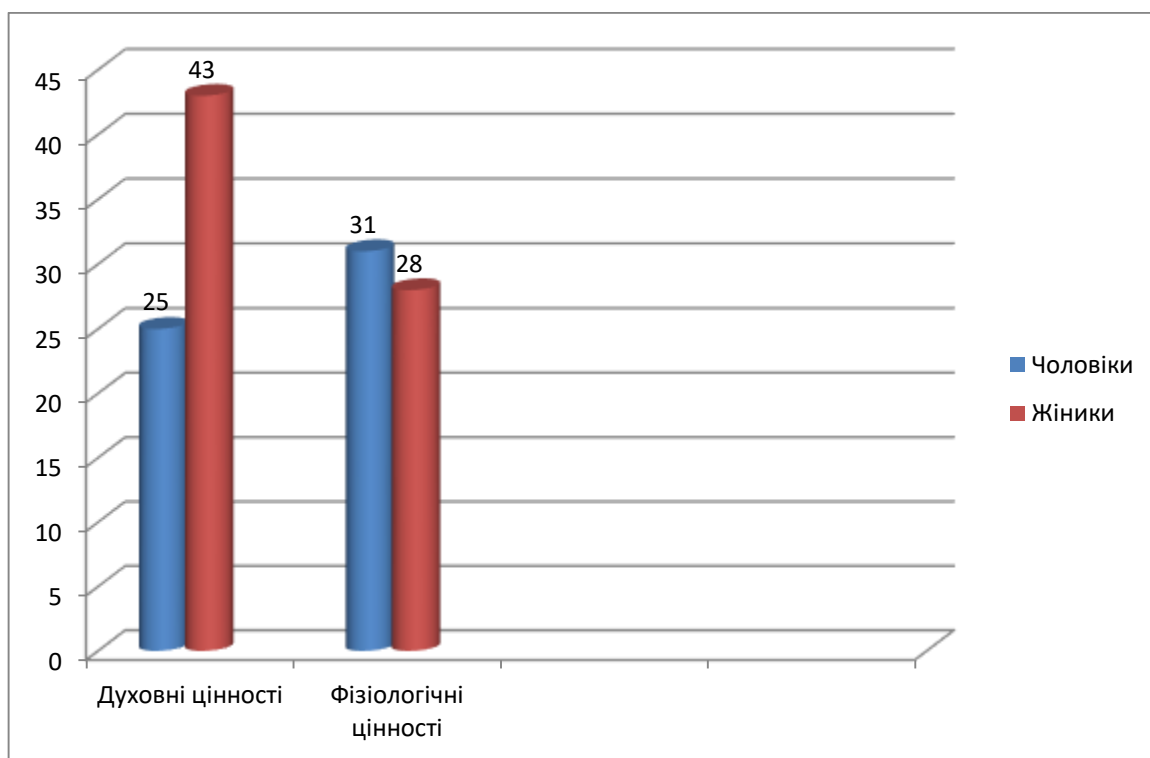

Рис. 2.2.3. Співвідношення рівня вияву цінностей у досліджуваних практикуючих психологів: чоловіків та жінок

У жінок-психологів переважають духовні цінності, а в чоловіків-психологів фізіологічні цінності, згідно отриманої діаграми. У жінок діагностований вищий рівень розвитку особистісної зрілості та вищий рівень розвитку духовних цінностей, а у чоловіків вищий рівень розвитку фізіологічних цінностей та нижчий показник особистісної зрілості, порівняно із жінками. Фізіологічні цінності орієнтують особистість на задоволення лише нижчих фізіологічних потреб: голод, справа, секс, безпека, бажання. Духовні цінності дозволяють реалізувати вищі потреби: спілкування, саморозвиток, реалізація особистісного потенціалу.

Розглянемо отримані дані за проєктивним тестом «Незакінчені речення» (див. табл. 2.2.3.).

Таблиця 2.2.3.

**Отримані дані щодо тестування практикуючих психологів за тестом
«Незакінчені речення»**

Питання тесту	Відсоткове співвідношення домінуючих відповідей
1. Який період часу Ви є практикуючим психологом?	75 % - до 10-ти років 25 % - від 10-ти років
2. Чи отримуєте задоволення від роботи?	100 % - так
3. Наскільки Ви емоційно вигоріли?	50 % - вигорів 50 % - ще є ресурси
4. Чи вважаєте себе зрілою особистістю?	100% - так
5. Які цінності Вам притаманні?	90 % - духовні та моральні цінності 10 % - вагаюсь щодо відповіді
6. Наскільки Ви стресостійкі?	60 % - достатньо 40 % - середній рівень
7. Чому обрали даний фах?	80 % - робота приносить задоволення 20 % - цікава сфера
8. Що сприяє формування зрілості в особистості?	20 % - духовний потенціал 50- % - реалізація в сімейній сфері 30 % - стійкі риси характеру
9. Чи досягнули успіху в роботі?	90 % - так 10 % - ні
10. Чи реалізували Ви себе достатньо в професійній сфері?	80 % - так, достатньо 20 % - не повністю

Психологи давали розширені відповіді та завершували речення в довільний спосіб. Надалі було опрацьовано тест та визначено домінуючі показники у відповідях. За отриманими даними можна спостерігати тенденцію до того, що у практикуючих психологів наявне розуміння щодо поняття зрілості особистості, а також вони вважають себе досить успішними та реалізованими в професійній сфері.

Отже, нами здійснене вивчення рівня розвитку показників особистісної зрілості та домінуючих цінностей особистості у досліджуваних двох груп практичних психологів (чоловіки та жінки) на основі визначення середнього значення.

Для підтвердження чи спростування гіпотези дослідження (психологічними чинниками формування показників особистісної зрілості практикуючого психолога виступають провідні цінності особистості), при обробці отриманих результатів доцільно застосувати кореляційний аналіз (на основі лінійної кореляції Пірсона). За отриманими взаємозв'язками у кореляційній матриці (див. дод. В), можна зазначити наступні аспекти. Виходячи із мети емпіричного дослідження, нами складено кореляційну плеяду взаємозв'язків між показниками особистісної зрілості та провідними цінностями особистості (фізіологічні та духовні). Розглянемо взаємозв'язки щодо духовних цінностей (див. рис. 2.2.4.)

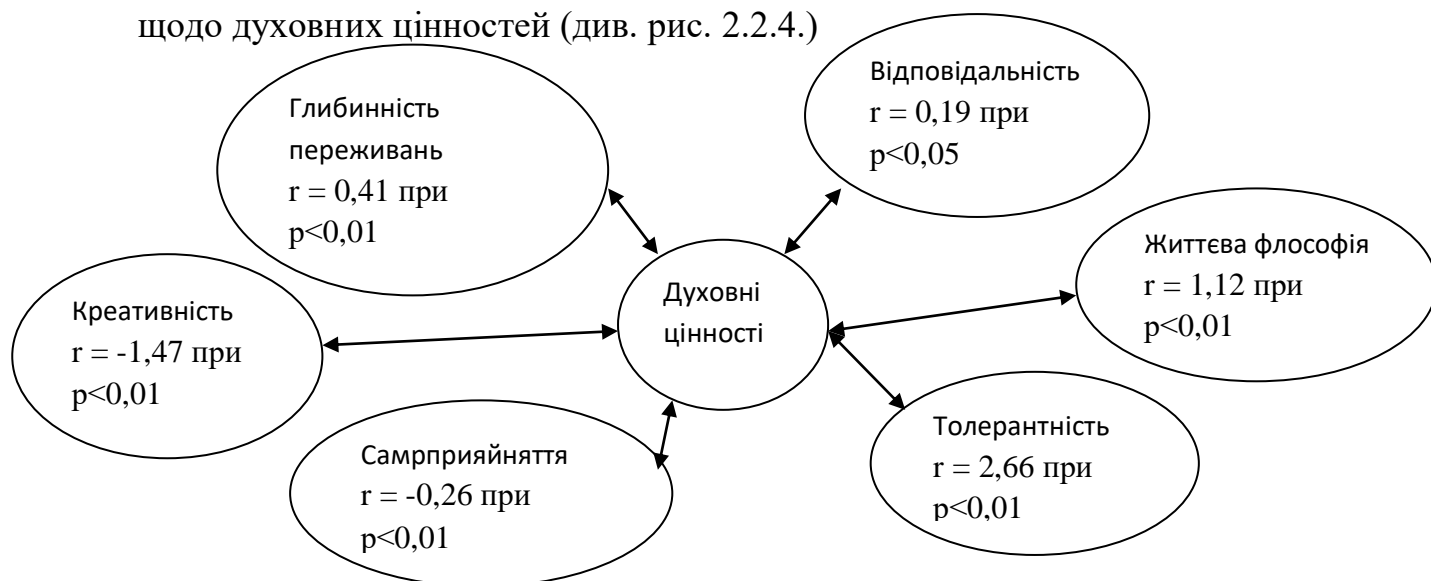

Рис. 2.2.4. Кореляційна плеяда взаємозв'язків духовних цінностей та показників особистісної зрілості практикуючих психологів

Встановлено наявність статистично значущих прямих та обернених кореляційних взаємозв'язків між шкалою духовних цінностей та шкалою глибини переживань ($r = -0,41$ при $p < 0,01$), духовних цінностей та відповідальності ($r = -0,19$ при $p < 0,05$), духовних цінностей та життєвої філософії ($r = -1,12$ при $p < 0,01$), духовних цінностей та толерантності ($r = -2,66$ при $p < 0,01$), духовних цінностей та самоприйняття ($r = -0,26$ при $p < 0,01$), духовних цінностей та креативності ($r = -1,47$ при $p < 0,01$). Особистість, котра володіє високим рівнем розвитку духовних цінностей, володіє також високим рівнем розвитку відповідальності, глибинності переживань, життєвої філософії, толерантності. Зріла особистість виявляє розуміння сенсу буття, сформованість цінностей, розуміння природи дійсності, мети діяльності, котру вона виконує. Якщо в особистості високий рівень розвитку духовних цінностей - то спостерігається при цьому низький рівень розвитку самоприйняття та креативності. Можливим поясненням виступає прийняття власних слабких та сильних сторін без подальшого розвитку, що суперечить сформованій особистісній зрілості.

Цікавим питанням є визначення взаємозв'язків щодо фізіологічних цінностей (див. рис. 2.2.5.).

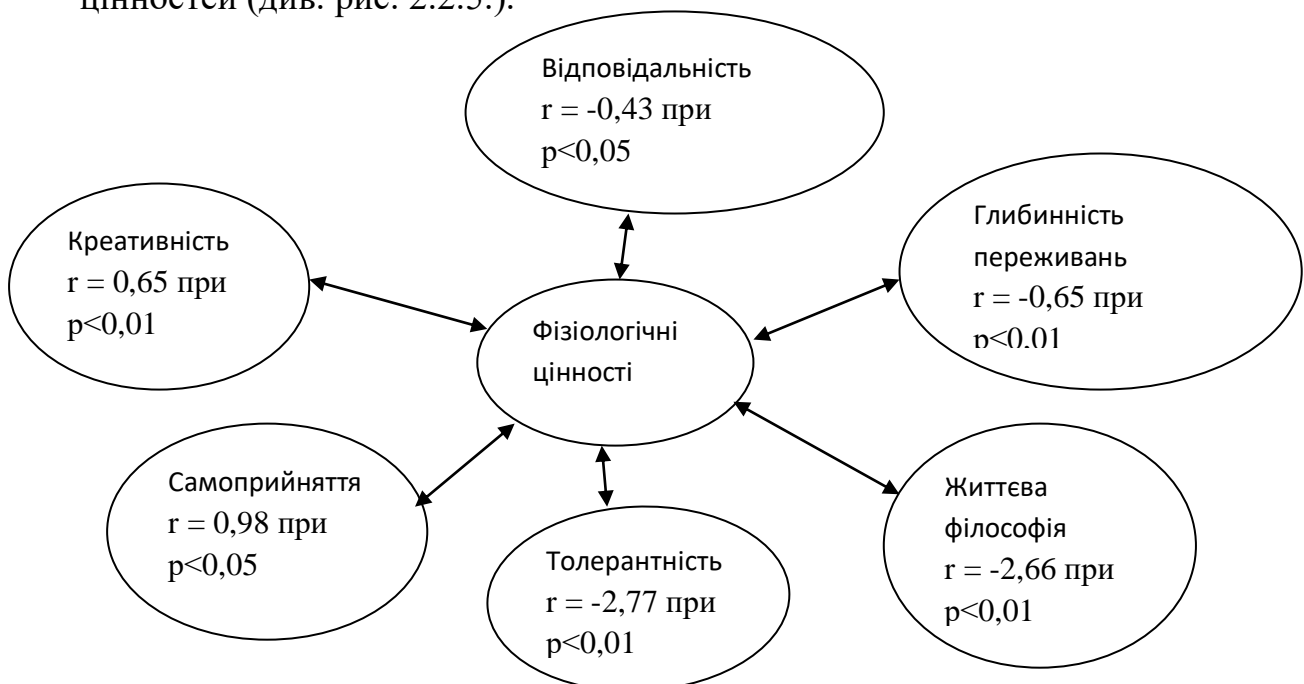

Рис. 2.2.5. Кореляційна плеяда взаємозв'язків фізіологічних цінностей та показників особистісної зрілості особистості практикуючих психологів

Встановлено наявність статистично значущих прямих та обернених кореляційних взаємозв'язків між шкалою фізіологічних цінностей та шкалою відповідальності ($r = -0,43$ при $p < 0,05$), фізіологічних цінностей та шкалою глибинності переживань ($r = -0,65$ при $p < 0,010$), фізіологічних цінностей та шкалою життєвої філософії ($r = -2,66$ при $p < 0,01$), фізіологічних цінностей та шкалою толерантності ($r = -2,77$ при $p < 0,01$), фізіологічних цінностей та шкалою само прийняття ($r = 0,98$ при $p < 0,05$), фізіологічних цінностей та шкалою креативності ($r = 0,65$ при $p < 0,01$). За даними показниками, особистість, котра володіє високим рівнем розвитку фізіологічних цінностей, володіє також високим рівнем розвитку креативності та самоприйняття, а також низьким рівнем розвитку толерантності, життєвої філософії, відповідальності та глибинності переживань.

За даними кореляційними взаємозв'язками доцільно виділити модель структури особистості із високим рівнем розвитку показників особистісної зрілості та із її низьким рівнем розвитку даних показників:

- Особа, яка володіє високим рівнем розвитку показників особистісної зрілості, схильна до орієнтації на духовні цінності.
- Особа, яка володіє низьким рівнем розвитку показників особистісної зрілості, схильна до вияву орієнтації на фізіологічні цінності.

Дані показники спостерігаються також при порівнянні отриманих даних за визначенням середнього значення (див. табл. 2.2.3.).

Таблиця 2.2.3.

Співвідношення показників ц практикуючих психологів: чоловіків та жінок

	Чоловіки-психологи	Жінки-психологи
Особистісна зрілість	65 балів	68 балів
Духовні цінності	25 балів	43 бали

Фізіологічні цінності	31 бал	28 балів
-----------------------	--------	----------

Отже, на основі порівняння даних, спостерігається вплив духовних та фізіологічних цінностей на рівень розвитку показників особистісної зрілості, таким чином гіпотеза дослідження підтверджується.

Відтак, нами здійснений якісний та кількісний аналіз отриманих результатів дослідження щодо вивчення показників особистісної зрілості особистості практикуючого психолога.

2.3. Методологічні рекомендації щодо формування особистісної зрілості

Нами сформульовані наступні методичні рекомендації для формування особистісної зрілості особистості. Дані рекомендації описані у якості психологічного портрету, який слід брати до уваги при формуванні рис зрілої особистості. Особистість, котра характеризується високим рівнем зрілості:

- Здатна нести відповідальність за власне життя, за всі свої помилки, за ті умови, в котрих вона перебуває на даний період часу.
- Опікується власним життям, дбає про особисте зростання та розвиток, а саме: здійснює розвиток власних здібностей, доводить до досконалості набуті нею навички та вміння, не вірить в забобони та ритули, постійно підвищує рівень власного професіоналізму та самоповаги, усвідомлює той факт, що вона сама несе відповідальність за своє життя.
- Не чинить згідно міркувань інших осіб, а керується власними побажаннями, мотивами, інтересами.
- Має високий рівень довіри до себе. Вміє ідентифікувати власні відчуття, емоції та бажання.
- Дбає про своє психофізіологічне здоров'я та самопочуття.
- Може думати про потреби та побажання інших осіб.

- Бере участь у виконанні творчих завдань, володіє досить високим рівнем розвитку креативності та творчим потенціалом.
- Усвідомлює те, чого бажає здобути. Вміє ставити перед собою цілі, їх досягти та правильно розподіляти пріоритети.
- Завжди доводить до завершення ту діяльність, котру розпочала.
- Знаходиться в пошуку можливостей самореалізації всіх своїх бажань та задумів.
- Не виявляє надмірну соромязливість.
- Не володіє злопам'ятністю, високим рівнем меркантильності, агресивності, не фокусує уваги на негативі.
- Має вміння бути вдячною.
- Характеризується високим рівнем довіри до себе. Тут йдеться про віру у власні сили, внутрішній потенціал, ресурси. Також схильна довіряти людям загалом.
- Постійно діє згідно своїх інтересів та намірів, не зважає на корективи оточення.
- Постійно виявляє бажання та потяг до отримання глибших знань, вмінь та навичок.
- Має здатність будувати доброзичливі, довірливі стосунки.
- Має сформований адекватний рівень домагань. Така особистість не схильна до постановки нереальних завдань перед собою. Вона швидше адекватно оцінюватиме свої ресурси.
- Володіє високим рівнем емоційного самоконтролю, довільності поведінки та емоційним інтелектом.
- Мислення у неї позитивно спрямоване та з можливістю отримувати корисний довід з прожитих ситуацій життя.
- Володіє навиками таймменеджменту, має здатність до раціонального поділу власого часу.
- Має здатність до визначення основних та другорядних справ. Вміє делегувати свої справи.

- Усвідомлює свою власну індивідуальність та інакшість від інших, не виявляє сорому щодо демонстрації своєї інакшості.
- Зріла особистість не витрачає час на марно.
- Має усвідомлення того, що для досягнення вагомих результатів у будь-якій діяльності потрібно докласти чимало зусиль.
- Не виявляє образи на інших та не очікує чогось від інших осіб. Володіє високим рівнем стресостійкості та можливістю адекватно реагувати на почуту критику.
- Виявляє повагу до інших в процесі спілкування.
- Володіє хорошим почуттям гумору та вміє на деякі речі поглянути з точки зору іронії.
- Володіє достатнім рівнем фінансової незалежності.
- Не боїться мріяти, при цьому схильна перетворювати мрії в задуми та плани, з метою їх реалізації.
- Не займається самонавіюванням та самозаспокоєнням: якщо виникають проблеми фізіологічного характеру – звертається до лікаря, якщо ж психологічного – до психолога.
- Прикладаючи зусилля до якоїсь справи, отримує зворотній зв'язок про здійснену роботу.
- В ролі батька чи матері така особа чітко розміє, що мало застосовувати виховні впливи, потрібно своєю поведінкою бути наближею до бажаного виховного результату.
- Сприймає лінію життя як щось єдине, не розподіляє на окремі частинки своє минуле, теперішнє та майбутнє. Розуміє, що те, що має сьогодні є результатом її минулого.
- Демонструє тривожність лише у випадку, коли негативна подія вже трапилась, а не до її появи. Сприймає життя цілісно.
- Розуміє, що не існує однакової для всіх моделі досягнення успіху та те, що кожна людина є індивідуальною. Відповідно зріла особистість вміє виявляти повагу до індивідуальності кожного.

Отже, вищеперелічені характеристики зрілої особистості здатні найбільш чітко ілюструвати портрет такої людини. Адекватно сформовані та розвинуті дані індивідуально-психологічні якості та поведінкові патерни детермінують високий рівень розвитку зрілості в особистості.

Висновок до РОЗДІЛУ II.

Таким чином, в даному розділі нами проведене емпіричне дослідження феномену особистісної зрілості. Визначені чинники впливу на формування та рівень розвитку показників особистісної зрілості практикуючих психологів (духовні та фізіологічні цінності). За отриманими даними, гіпотеза нашого дослідження підтвердилась. Здійснений якісний та кількісний аналіз отриманих результатів дослідження щодо вивчення показників особистісної зрілості практикуючих психологів.

З метою розвитку та формування особистісної зрілості розроблені методичні рекомендації. Дані рекомендації передбачають формування стійкої основи для розкриття особистісного потенціалу.

ВИСНОВОК

1. Особистісна зрілість здобуває статус особистісної структури, на котрій базується весь особистісний потенціал людини, особливо при появі критичних життєвих ситуацій чи криз в розвитку. Психологічна зрілість - це такий стан особистості, котрий допомагає відчувати благополуччя у всіх його проявах, сприяє повному розкриттю талантів людини, здібностей, формуванню вмінь та навичок. Особистісна зрілість детермінує гармонійне та ресурсне спілкування з іншими, а також сприяє формуванню конструктивного світоглядного базису, на основі якого можливе повноцінне задоволення потреб особистості.

2. На становлення та розвиток особистісної зрілості можуть здійснювати вплив досить багато чинників від суспільно-етичних до внутрішньо-особистісних, попри те, вагомим фактором залишається вплив соціального середовища, в котрому постійно перебуває особистість.

3. Базисними показниками та структурними компонентами особистісної зрілості є: інтелектуальна, емоційна, соціальна зрілість та моральна зрілість особистості.

4. В результаті емпіричного дослідження проведене емпіричне вивчення показників особистісної зрілості практикуючих психологів та чинників впливу на її формування. В дослідженні використані наступні методика: Опитувальник визначення особистісної зрілості особистості (О. Штепа), методика «Експрес діагностика соціальних цінностей особистості», проективна методика «Незакінчені речення». Також здійснений якісний та кількісний аналіз отриманих показників. Вивчено основні показники особистісної зрілості практикуючих психологів. Встановлено наявність статистично значущих прямих та оберених кореляційних взаємозв'язків між 1) шкалою духовних цінностей та шкалою відповідальності, шкалою духовних цінностей та шкалою глибинності переживань, шкалою духовних цінностей та шкалою життєвої філософії, шкалою духовних цінностей та шкалою толерантності, між шкалою духовних цінностей та шкалою саморприйняття (обернена кореляція), між

шкалою духовних цінностей та шкалою креативності (обернена кореляція). 2) шкалою фізіологічних цінностей та шкалою самоприйняття, шкалою фізіологічних цінностей та шкалою креативності, шкалою фізіологічних цінностей та шкалою толерантності (обернена кореляція), шкалою фізіологічних цінностей та шкалою життєвої філософії (обернена кореляція), фізіологічних цінностей та шкалою глибинності переживань (обернена кореляція), між шкалою фізіологічних цінностей та шкалою відповідальності (обернена кореляція). За результатами дослідження, гіпотеза про те, що психологічними чинниками формування показників особистісної зрілості виступають провідні цінності особистості, підтвердилась, оскільки фізіологічні та духовні цінності впливають на вияв рівня розвитку показників особистісної зрілості особистості в практикуючих психологів.

5. Нами розроблені методичні рекомендації з метою розвитку та формування особистісної зрілості особистості. Дані рекомендації передбачають формування стійкої основи для розкриття особистісного потенціалу.

Перспективною подальшого дослідження є вивчення особливостей впливу на формування особистісної зрілості соціальних чинників (стать, вік, демографічна ситуація розвитку).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни.Сборник – М.: Мысль, 1991. 298 с.
2. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания. М.: Изд-во «Институт практиче-ской психологи»; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. 384 с.
3. Бодалёв А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия дости-жения. М.: Флинта: Наука, 1998. 168 с.
4. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика. СПб: Питер, 2000. С. 12.
5. Братченко С.Л., Миронова М.Р. Личностный рост и его критерии Психологические про-блемы самореализации личности Под ред. А.А. Крылова, Л.А. Коростылевой. СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 1997. С. 38-46.
6. Дідик Н.М. Професійно значущі характеристики особистісної зрілості майбутніх психоло-гів Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського націона-льного університету, 2010. – С. 190-206.
7. Зрелость как этап и как качество в психическом развитии человека Гамезо М.В., Петро-ва Е.А., Орлова Л.М. Возрастная и педагогическая психология. М.: Педагогическое общество, 2008.- 356 с.
8. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості Г.С. Костюк. К.: Прогрес, 1989. 412 с.
9. Кочюнас Р.М. Основы психологического консультирования Р. Кочюнас. М.: Академический проект, 1999. 240 с.
10. Кравець Г.Ю. Педагогические условия проявления личностной зрелости студентов в учебно-воспитальном процессе вуза: дис. к. пед. н.: 13.00.01.Г. Ю. Кравець. – Иркутск, 2005. – С. 34-39.
11. Кузьмина Н.В. Предмет акмеологии Н. В. Кузьмина.СПб.: Политтехника, 2002. 189 с.
12. Леонтьев Д.А. Личностное в личности: личностный потенциал как основа самодетерминации Д. А. Леонтьев Ученые записки кафедры общей

психологии МГУ им. М.В. Ломоносова Б.С. Братусь, Д.А. Леонтьев. – М.: Смысл, 2002. Вып. 1. С. 116.

13. Лукасевич О.А. Особливості досягнення особистісної зрілості студентами вищого навчального закладу О. А. Лукасевич Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Психологічні науки : зб. наук. праць. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – №26 (50). Серія №12. Ч. II. С. 67–71.

14. Лукасевич О.А. Психологічні аспекти процесу досягнення особистісної зрілості студентами під час професійної підготовки О.А. Лукасевич Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Чернівці : ЧНУ. 2009. Вип. 449–450. С. 31–36.

15. Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях Л. М. Митина Вопросы психологии. 1997. №4. С. 70-75.

16. Митина Л.М. Психологическое сопровождение выбора профессии [Електронний ресурс] Л. М. Митина. М., 2003.184 с. Режим доступу: <http://ihtika.net/?qwe=viewfile&filein=78186>

17. Мілютіна К.М. Самодопомога: практикум для психолога К. Мілютіна – К.: Шк. Світ, 2007. – С. 53.

18. Пальчевський С.С. Формування особистісної зрілості вихованців гімназії в процесі їх соціального розвитку С. С. Пальчевський Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – №3. – С. 64–67.

19. Панок В.Г. Концептуальні підходи до формування особистості практикуючого психолога В. Г. Панок Практична психологія та соціальна робота. 1998. №5. С. 4–6.

20. Партико Т.Б. Роль самоактуалізації особистості на початковому етапі становлення психолога-професіонала Т. Б. Партико Акмеологія наука XXI століття : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конфер. К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. С. 128–131.

21. Паскевська Ю.А. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 „Педагогічна та вікова психологія”
Ю. А. Паскевська. К., 2006. 20 с.

22. Пастушенко Л.А. Тренінг розвитку особисто-значимого досвіду майбутніх практичних психологів Л. А. Пастушенко Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання у закладах освіти: зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне : РДГУ, 2008. – Вип. 41. С. 138–141.

23. Поваренков Ю.П. Психологическое содержание профессионального становления человека Ю. П. Поваренков. М.: УРАО, 2002. – С.77.

24. Пов'якель Н.І. Концептуальне обґрунтування моделі саморегуляції професійного мислення практичного психолога Н. І. Пов'якель Філософія, соціологія, психологія : зб. наук. праць – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – Вип. 6. – Ч. 1. – С. 54.

25. Пов'якель Н.І. Професійна рефлексія психолога-практика Н. І. Пов'якель Практична психологія та соціальна робота. 1998. №6–7. С. 3–6.

26. Пов'якель Н.І. Психологічна готовність до партнерства і особливості професійної саморегуляції практичного психолога Н. І. Пов'якель Психологія : зб. наук. праць. К.: НПУ. 1998. Вип. II. С. 112.

27. Пов'якель Н.І. Психологічні передумови становлення позитивної Я-концепції як базової компоненти професійного самовизначення психолога Н. І. Пов'якель, І. О. Блохіна Психологія : зб. наук. праць. Вип. 2 (5) К.: НПУ. С. 88.

28. Чамата П.Р. К вопросу о генезисе самосознания личности. - В кн.: Проблемы сознания. - М., 1968.- 69 с.

29. Чеснокова И.И. Особенности развития самосознания в онтогенезе. - В кн.: Принцип развития в психологии. - М., 1978.- 111 с.

30. Чеснокова И.И. Проблема самосознания в психологии. - М., 1977.- 117 с.

31. Шапарь В.Б. Словник практичного психолога .- М.: АСТ; Харків: Торсінг, 2005. – 734 с.

32. Шибутані Т.М. Я-концепція як персоніфікація Соціальна психологія.
Пер. з англ.В.Б.Ольшанського.: Ростов н / Д., 1988.- 193-212 с.
33. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4231>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А (бланк дослідження)

Шановні респонденти! Просимо Вас взяти участь в психологічному дослідженні та відповісти на декілька запитань. Дякуємо за співпрацю!

ППП _____ Стать _____ Вік _____

№ 1

Інструкція: Вам пропонується опитувальник, запитання якого стосуються певних рис Вашої особистості, здібностей, ставлення до подій. Якщо Ви згодні із судженням, зазначте біля нього знак «=», якщо ж не згодні – зазначте знак «-».

1. Коли мені сумно, я намагаюсь влаштувати щось веселе.
2. Бути успішним для мене важливіше, ніж вміти любити.
3. Я вважаю, що споглядання природи – це важлива естетична цінність.
4. Я не готовий чітко сформулювати, що я хочу від життя.
5. Мені часто кажуть, що я надто терпимий до інших.
6. Я відчуваю докори сумління, коли серджусь на тих, кого люблю.
7. Двоє людей найкраще порозуміються між собою, коли вони приховують почуття й намагатимуться догодити іншому.
8. Я вважаю, що людина повинна приборкувати власні бажання.
9. У складних ситуаціях завжди слід шукати нове рішення.
10. Мені легко відрізнити справжнє кохання від легкого захоплення.
11. Я обдумую наслідки своїх намірів.
12. Найбільше мені подобається, коли інші цінують мене.
13. Я розумію тих, хто здатен захоплюватись красою творів людського розуму.
14. Я схильний завантажувати себе такою кількістю справ, що не вистачає часу на самого себе.
15. Мене не дратує, якщо співрозмовник виявляє свої інтереси, хоча вони не сходяться із моїми.
16. Для мене важливо, щоб інші поділяли мої погляди.

17. Я постійно повинен поводитись так, щоб той, із ким спілкуюсь, був у хорошому настрої.
18. Власні плани вчинки часто здаються мені правильними.
19. Не думаю, що найціннішим для людини є улюблена робота.
20. Більшість справ, покладених на мене, я виконую із задоволенням.
21. Коли проблема має багато варіантів рішень, то мені важко обрати один.
22. Втрата друзів – ніщо, порівняно з приниженням власної гідності.
23. Можу сказати, що саме сильне почуття любові змінило моє ставлення до життя.
24. Моя самоповага страждає, коли мені потрібно примушувати інших роботи те, що мені не подобається.
25. Вияв прихильності до інших є ознакою слабкості людини.
26. Я повинен чинити так, як того очікують люди.
27. Мені більше подобається дарувати подарунки, ніж отримувати їх.
28. Я відчуваю дискомфорт, коли поводжусь у товаристві так, як мене невластиво.
29. Я не схильний приймати рішення спонтанно.
30. Моє теперішнє немає відношення до минулого.
31. Я спокійно реагую, якщо щось зроблене не так, як я хотів.
32. Задля особистого успіху я пожертвую хорошими взаєминами з колегами.
33. У мене в житті не було причин пишатись результатами власної праці.
34. Те, що я роблю, й те, що відбувається в моєму житті не здається мені достатньо значущим.
35. Самовладання покидає мене у важких ситуаціях.
36. Коли виникають труднощі, я насамперед намагаюсь сформулювати власний чіткий погляд на них.
37. Мене не дуже приваблює робота, що вимагає широкого кола спілкування.

38. Моє ставлення до самого себе можна назвати дружнім.
39. За необхідності людина може досить легко позбавитись своїх звичок.
40. Буває, що мені подобаються люди, чію поведінку я не схвалюю.
41. Часом я впевнений у власній нікчемності.
42. Зазвичай я з першої зустрічі подобаюсь новому знайомому.
43. Бувають моменти, коли мене сповнюють глибокі релігійні почуття.
44. Розпочинаючи нову справу, яперш за все думаю, який обсяг роботи потрібно зробити.
45. не впевней, що мої знайомі відгукуються про мене, як про доброзичливу людину.
46. Мені не подобаються,що інші не завжди відповідно оцінюють мою турботу про них.
47. З організаційними завданнями я вдало справляюсь.
48. У мене не може бути негативних якостей.
49. Навіть якщо книжка сподобалась, яне будду ще раз її перечитувати.
50. Людині дуже важко подолати внутрішні суперечності розуму та емоцій.
51. Я сприймаю життєві події не гостріше, ніж інші люди.
52. Ялегко можу уявити себе якоюсь твариною, відчутти її характер та звички.
53. Думаю, що для людини нереально відчутти свою гармонію зі світом.
54. У мене є відчуття, що я можу подолати всі труднощі на шляху до мети.
55. Мені властиво поспіхом засуджувати або захищати інших людей.
56. навіть коли я подобаюсь сам собі, ярозумію, що є люди, яким я неприємний.
57. Люди мають стримуватись у своїх поривах ніжності.
58. У цілому мене влаштовує те, яким я є.
59. Ядосить легко можу зважитись на ризиковане рішення.

60. прийнято вважати, що для людини власні інтереси важливіші за інтереси оточуючих.

61. Навіть серед людей я більшу частину свого часу почуваю себе самотньо.

62. Мені легко вдається копіювати міміку й жести людей.

63. у моєму житті були моменти, коли я ясно розумів як багато ще можу зробити.

64. Я готовий взятись за втілення нової ідеї лише тому, що мені цікаво, що з цього вийде.

65. Характеризуючи себе я повним правом можу сказати, що я - гуманіст.

66. Мене люблять, тому що я сам здатен любити.

67. Іноді я не проти, щоб мною керували.

68. Якби моє друге Я існувало, то для мене це був би найнудніший співрозмовник.

69. у вирішення особистих проблем я перш за все керуюсь власними переконаннями, а лише потім – загальноприйнятими.

70. Мені не подобаються фільми, у яких незрозуміло – хороша чи погана людина головний герой.

71. Я байдужий до того, чи спостерігає хтось за тим, як я працюю.

72. У мене творча натура - художня, поетична, артистична.

73. Часом я буваю різким з людьми, які мене дратують.

74. Динамічність та різнобарвність – це ознаки мого життя.

75. Я усвідомлюють, що існують певні межі моїх можливостей.

76. Мої друзі цінують у мене здібності до співпереживання.

77. навіть заради того, щоб зробити щось, за що люди будуть мені вдячні, я б не хотів поступатись своїм принципам.

78. Мені подобається участь в суперечках.

79. Недоліків у мене більше, ніж чеснот.

80. Мені рідко зустрічались люди, яких би я розумів без зайвих слів.

81. Важко досягати успіхів в житті дотримуючись моральних принципів.

82. Я намагаюсь переповідати цікаві історії іншим.

83. Мені важко зрозуміти, чому якісь дрібниці можуть так засмучувати людей.

84. Мені не властиво переживати втрату взаємопорозуміння з оточуючими.

№ 2

Інструкція. Нижче запропоновано 16 тверджень. Оцініть для себе значимість кожного із них у балах за схемою: 10 (неважливо), 20, 30, 40... 100 (дуже важливо).

1. Захоплююча робота, яка приносить Вам задоволення.

2. Високооплачувана робота.

3. Вдале одруження або заміжжя.

4. Знайомство з новими людьми, соціальні заходи.

5. Залучення до суспільної діяльності.

6. Ваша релігія.

7. Спортивні вправи.

8. Інтелектуальний розвиток.

9. Кар'єра.

10. Красиві автомобілі, одяг, дім і т.д.

11. Час, який Ви проводите в сімейному колі.

12. Декілька близьких друзів.

13. Робота на добровільних засадах в некомерційних організаціях.

14. Медитація, роздуми, молитви і т.д.

15. Здорова збалансована дієта.

16. Читання навчальної літератури, перегляд навчальних програм, самовдосконалення.

№ 3

Інструкція: необхідно завершити речення.

Речення
1. Я працюю психологом _____ період часу
2. Я отримую задоволення від роботи
3. Я емоційно вигорів
4. Я вважаю себе _____ зрілою особистістю
5. Мені притаманні такі цінності
6. Я _____ стресостійкий
7. Я обрав даний фах
8. Формуванню зрілості в особистості сприяє
9. Я _____ успіху в роботі
10. Я _____ реалізував себе в професійній сфері

ДЯКУЄМО ЗА ВІДПОВІДІ!

ДОДАТОК В (дані дослідження та кореляційна матриця)

№	Відповідальність	Децентрація	Глиб. Пер.	Жит. Філософі	Толерантність	Автономність	Контактність	Самоприйняття	Креативність	Синергія	Фізичні цінності	Стагь
1	8	5	9	8	8	5	4	5	4	5	20	Ж
2	10	7	8	10	7	7	6	4	4	5	40	Ж
3	8	7	8	10	9	2	10	8	2	2	30	Ж
4	9	2	8	10	10	3	5	6	6	7	40	Ж
5	10	4	10	8	8	2	10	4	6	5	10	Ж
6	10	8	7	10	6	6	7	8	9	7	10	Ж
7	3	4	6	3	2	1	5	6	7	7	30	Ж
8	9	4	9	8	10	5	7	7	6	6	10	Ж
9	9	6	8	8	9	6	6	5	6	5	10	Ж
10	10	7	9	7	8	5	7	4	5	3	80	Ж
11	10	3	10	8	9	4	5	1	7	4	10	Ж
12	9	5	10	7	8	4	4	1	4	6	50	Ж
13	8	7	10	7	9	5	5	7	3	7	40	Ж
14	8	8	10	9	9	6	6	6	6	6	10	Ж
15	10	9	10	8	9	7	5	1	4	7	40	Ж
16	9	10	8	7	8	8	4	2	3	8	10	Ж
17	8	6	9	9	7	4	2	3	2	7	10	Ж
18	9	7	8	9	8	5	9	1	4	5	10	Ж
19	8	8	8	10	9	4	7	1	6	9	50	Ж
20	9	4	8	10	9	5	6	8	2	4	20	Ж
21	5	3	6	4	3	3	7	10	8	5	30	Ж
22	4	5	3	5	2	5	4	5	10	6	40	Ж
23	6	6	2	6	4	6	7	3	9	4	60	Ж

24	3	7	3	4	5	5	4	8	7	1	20	Ж
25	2	5	4	3	6	4	6	8	5	6	40	Ж
26	4	5	3	2	3	5	10	9	7	5	40	Ж
27	5	5	2	1	10	6	6	8	4	5	50	Ж
28	6	5	1	1	3	5	4	8	7	5	10	Ж
29	7	6	2	13	2	6	6	10	8	5	30	Ж
30	8	7	3	4	5	4	4	9	4	5	20	Ч
31	2	7	4	2	4	6	6	8	6	7	40	Ч
32	8	8	8	10	9	4	7	1	6	9	50	Ч
33	9	4	8	10	9	5	6	8	2	4	20	Ч
34	5	3	6	4	3	3	7	10	8	5	30	Ч
35	4	5	3	5	2	5	4	5	10	6	40	Ч
36	6	6	2	6	4	6	7	3	9	4	60	Ч
37	3	7	3	4	5	5	4	8	7	1	20	Ч
38	2	5	4	3	6	4	6	8	5	6	40	Ч
39	4	5	3	2	3	5	10	9	7	5	40	Ч
40	5	5	2	1	10	6	6	8	4	5	50	Ч
41	6	5	1	1	3	5	4	8	7	5	10	Ч
42	7	6	2	13	2	6	6	10	8	5	30	Ч
43	8	7	3	4	5	4	4	9	4	5	20	Ч
44	2	7	4	2	4	6	6	8	6	7	40	Ч

		Відповідальність	Децентрація	Глиб. Переживань	Життєва філософія	Толерантність	Автономність	Синергія	Кративність	Самоприйняття	Контактність	Фіз. цінності	Дух. цінності
Відповідальність	Кореляція Пирсона	1	,492**	-,395**	,611**	-,359**	-,487**	,492**	,642**	-,409**	-,580**	-,043**	0,19*
	Знч.(2-сторон)	0,67	0,001	0	0	0	0	0,67		0,001	0	0,05	0,05
	N	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Децентрація	Кореляція Пирсона	-,409**	1	-,743**	-0,186	-,620**	,617**	,642**	-,588**	,409**	-,359**	-,359**	,617**
	Знч.(2-сторон)	0,001	0,67	0	0,005	0	0,001	0,175	0,001		0,001	0,005	0
	N	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Глиб. Переживань	Кореляція Пирсона	-,580**	,409**	1	-,487**	,642**	-,673**	-,367**	-,451**	,409**	,409**	-,065**	0,41*
	Знч.(2-сторон)	0	0,001	0,67	0	0	0	0,004	0	0,001	0,004	0,01	0,01
	N	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Життєва філософія	Кореляція Пирсона	,611**	-,359**	-,487**	1	-,588**	,492**	-,395**	,611**	-,359**	-,487**	-,266**	0,12*
	Знч.(2-сторон)	0	0,005	0	0,67	0	0	0,002	0	0,005	0	0,01	0,01
	N	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Толерантність	Кореляція Пирсона	-,620**	,617**	,642**	-,588**	1	-,743**	-0,186	-,620**	,617**	,642**	-,277**	2,66**
	Знч.(2-сторон)	0	0	0	0	0,67	0	0,155	0	0	0	0,01	0,01
	N	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Автономність	Кореляція Пирсона	,573**	-,419**	-,673**	0,67	-,743**	1	-0,122	,573**	-,419**	-,323**	0,004	-,743**

	Знч.(2-сторон)	0	0,001	0	0,67	0,67	0,67	0,67	0	0,001	0	0,004	0,155
	N	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Синергія	Корреляція Пірсона	-0,056	-0,178	-,367**	0,67	0,005	0,67	1	-0,06	-0,178	-,367**	0,004	,409
	Знч.(2-сторон)	0,67	0,175	0	0,67	0,005	0,67	0,004	0,67	0,175	0,004	0,07	,409
	N	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	448	44
Кративність	Корреляція Пірсона	-0,186	-,620**	-,451	,642**	-,588**	-0,186	-0,056	1	-,409**	-,580**	0,65**	-1,47**
	Знч.(2-сторон)	0,001	0,001	0	0	0	0	0,67	0,67	0,001	0	0,01	0,010
	N	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Самоприйняття	Корреляція Пірсона	-,409**	,409**	,409**	-,359**	,617**	-,419**	-0,178	-,409**	1	,409**	0,98**	-0,26**
	Знч.(2-сторон)	0,001	0	0,005	0	0,001	0,175	0,001	0,001	0,001	0,001	0,05	0,010
	N	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Контактність	Корреляція Пірсона	-,580**	,409**	-,487**	-,487**	,642**	-,323**	-,367**	-,580**	,409**	1	-,487**	,642**
	Знч.(2-сторон)	0	0,001	0	0	0	0	0,004	0	0,001	0,001	0	0
	N	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Фіз цінності	Корреляція Пірсона	-0,43**	-,620**	-0,65**	-2,66**	-2,77**	-0,186	-,620**	0,65**	0,98**	-,487**	1	-,588**
	Знч.(2-сторон)	0,05	0,005	0,01	0,01	0,01	0	0,002	0,01	0,05	0	0	0
	N	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44	44
Дух цінності	Корреляція Пірсона	0,19**	,617**	0,41**	0,12**	2,66**	-,743**	-0,186	-1,47**	-0,26**	,642**	-,588**	0

